

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В КРЕАТИВНІЙ ЕКОНОМІЦІ

С.А. Скиба. Чернігівський національний технологічний університет

© Скиба, С.А., 2014.

Стаття отримана редакцією 10.11.2014 р.

Вступ. Людський потенціал становить першооснову національного багатства кожної країни, оскільки головним критерієм соціально-економічного прогресу є досягнення у сфері розвитку людини. У сучасній економіці людині відводиться центральне місце не лише у традиційно духовній сфері суспільного життя, але й у системі виробничих зв'язків. Збереження та відтворення людини є найважливішою передумовою ефективного зростання будь-якої країни.

Перехід України до інформаційного суспільства характеризується зростанням ролі людського потенціалу як головного чинника соціально-економічного розвитку, оскільки в умовах стандартних засобів та предметів праці конкурентна перевага підприємства забезпечується перевагою його працівників над працівниками конкурентів. У цілому, людський потенціал необхідно розглядати як сукупність природних даних (здібностей) людини, освіти, виховання і життєвого досвіду, а також як здатність до одержання й використання інформації та знань [12].

У розвинених країнах світу визначальне місце посідають цілі й пріоритети людського розвитку, оскільки саме людський чинник є визначальним для посилення інноваційної та креативної складових національного зростання. Настав час визнати значущість раніше недооцінених його чинників, таких як рівень людського потенціалу, його якість, освіта й здатність до інновацій і креативності, що впливають на економічні результати та національну конкурентоспроможність. Важливість креативності для розвитку людства є ключовою для сучасної економічної трансформації. Саме людський потенціал і креативність є рушіями людського прогресу.

Нині креативна економіка є стратегічним пріоритетом для зміцнення матеріального добробуту суспільства, збільшення зайнятості населення та посилення соціальної згуртованості [10]. Лідером креативної економіки є Великобританія, яка сформувала правову базу, розробила стратегічні та політичні документи для розвитку «четвертого» сектора економіки (сектора творчої (креативної, культурної) індустрії («Creative Industries»)) через економічну, культурну й соціальну взаємодію. Елементами креативності можуть і повинні бути наділені більшість сфер життєдіяльності людини, а не лише творчий сектор.

Людський потенціал відображає сучасні наукові погляди на можливості людини і держави з точки зору наближення їх до гармонійного розвитку. Це потребує ґрунтовних наукових досліджень компонентної структури людського потенціалу, його складових, взаємного впливу, ступеня керованості окремих чинників, які впливають на розвиток людського потенціалу в умовах сучасної креативної економіки.

Основним механізмом забезпечення довгострокової самодостатності та конкурентоспроможності України у глобалізованому світі має стати формування нової якості життя людини, що зумовлює необхідність збільшення інвестування в людський капітал, удосконалення соціальної інфраструктури та підвищення ефективності життя найбільш чисельних прошарків населення як підґрунтя для формування середнього класу – основи стабільності суспільства. Уже тривалий період людський розвиток в Україні найбільш суттєво зумовлюють соціальні чинники – 44%, потім – економічні – 39% і політичні – 17%. Це вказує на те, що саме посилення соціальної складової державної політики позитивно вплине на формування соціального капіталу та прогрес людського розвитку в нашій країні. Традиційно вважається, що одним з головних чинників успішної реалізації соціальної політики країни

виступає позитивна макроекономічна динаміка. Однак міжнародна практика показала, що само по собі економічне зростання не приводить автоматично до прогресу людського розвитку. Забезпечити сталий прогрес людського й соціального розвитку, розширити доступ до гідної праці здатна лише політика, що передбачає значні інвестиції у потенціал людей [9].

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Питання розвитку й використання людського потенціалу є об'єктом наукових досліджень багатьох напрямів і шкіл. Питання розкриття сутності, особливостей формування та розвитку людського потенціалу у вітчизняній науковій літературі висвітлюються в працях таких українських науковців, як О. Амоша [16], Д. Богиня [2], В. Гесць [3], О. Грیشнова [4], М. Долішній [5], С. Злупко [6], В. Лабоцький [12], О. Макарова [14], Т. Мотренко [15], Е. Лібанова [14], Л. Лісогор [13], О. Новікова [16], Я. Полянська [20], О. Стефанишин [18], Л. Шаульська [20], А. Чухно [21] та інші.

Останнім часом дослідженню й розкриттю сутності поняття «креативна економіка» все більше приділяють увагу вчені в усьому світі. Серед них слід назвати таких зарубіжних представників, як Дж. Хоукінс, Д. Ньюобігін, П. Кук, С. Торп, Й. Шерер та інші.

Системний аналіз наявних досліджень і останніх публікацій свідчить про їх незавершеність та необхідність продовження досліджень перш за все внаслідок особливої ролі людини на сучасному етапі розвитку креативної економіки. Залишаються відкритими також питання визначення перспектив розвитку та поліпшення використання людського потенціалу з урахуванням сучасних реалій глобалізаційних процесів.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення ролі людського капіталу в умовах становлення креативної економіки в Україні шляхом окреслення перспектив розвитку людського потенціалу та його оцінювання.

Основний матеріал і результати. Розвиток людини та її потенціалу в сучасному суспільстві є основною цінністю. Людський потенціал – важливий стратегічний ресурс і чинник економічного зростання в країні, який визначає ефективність використання виробничого, фінансового та природного капіталу і безпосередньо впливає на темпи та якість зростання креативної економіки.

Вирішення широкого спектра наукових проблем економічного оцінювання національного багатства як макроекономічного агрегату вищого рівня, що характеризує потенціал розвинення країни, набуває особливої актуальності в сучасних умовах пошуку шляхів подолання глобальної фінансово-економічної кризи, вимагаючи комплексного дослідження його формування з урахуванням властивостей окремих елементів, серед яких одним з найважливіших є людський потенціал, що одночасно виступає рушійною силою і метою економічного зростання [1].

Перехід України до інформаційного суспільства характеризується зростанням ролі людського потенціалу як головного чинника соціально-економічного розвитку, оскільки в умовах стандартних засобів та предметів праці конкурентна перевага підприємства забезпечується перевагою його працівників над працівниками конкурентів [12]. Аналізуючи доробки науковців, людський потенціал можна розглядати як загальний обсяг людських ресурсів, що характеризується набутими знаннями, здібностями, станом здоров'я та доступом до інформаційних ресурсів.

Також людський потенціал – це сукупна здатність певної людської спільноти, а саме народу, територіальної громади, трудового колективу підприємства тощо й окремої людини до економічної і соціальної діяльності та розвитку [19, с. 93 – 94], тобто охоплює не тільки професійно-кваліфікаційні характеристики, а й рівень освіченості, креативності, мобільності, можливість адаптуватися до соціально-економічних змін у суспільстві та інші кількісно-якісні характеристики їх носіїв. Тому й відповідний для країни індекс людського розвитку дозволяє визначати рейтинг та конкурентоспроможність країни.

Здобувши незалежність, український народ заклав передумови побудови сучасної держави, що здійснює економічну, соціальну і гуманітарну політику в інтересах своїх громадян. Проте успадкована з минулого системна криза, повільність процесів європейської та євроатлантичної інтеграції негативно вплинули на відтворення і розвиток її людського потенціалу [8].

Людський потенціал вимірюється й оцінюється Організацією Об'єднаних Націй у вигляді зведеного коефіцієнта, що включає: середню тривалість життя при народженні, рівень

грамотності та рівень життя населення країн світу, який оцінюється через ВВП на душу населення, й інші вагомні показники. Аналізуючи індекс людського розвитку, можна зробити висновок, що за останні 10 років серед країн світу індекси розвитку людського потенціалу в переважній більшості держав поліпшилися (з показника 0,639 до 0,694), а 40 країн світу суттєво просунулися в цьому рейтингу [7].

Найкращу динаміку розвитку в минулому році продемонструвала Лівія, піднявшись на 23 сходинки у рейтингу – з 87-го на 64-те місце, таким чином ставши першою країною африканського континенту, яка випередила Україну, всього за рік вийшовши з кризи 2011 року та підвищивши свій індекс з 0,725 до 0,769 (2-й показник в історії), а найгірша динаміка за досліджуваним індексом належить Португалії – три позиції, вона закріпилася на 43-му місці [7].

Щодо нашої країни, незважаючи на відносне зростання індексів у 2009 – 2012 роках, динаміка рейтингу, навпаки, погіршилася. У 2010 році Україні належала 69-та позиція, у 2011 р. – 76-та з показником 0,737, а в минулому році – 78-ма з показником 0,740. За критеріями досліджуваного індексу в нашої країни найкращий стан справ з освітою та грамотністю – 0,860 (29-те місце у світі), помітно гірший – зі здоров'ям і довголіттям – 0,760, а найгірший стан з рівнем життя (економічним розвитком) – 0,615.

На момент набуття Україною незалежності індекс людського розвитку був вищий відносно європейського та центральноазійського (0,714 проти 0,701), а на сьогодні він нижчий на 0,31 (0,740 проти 0,771). Згідно з положеннями Доповіді про людський розвиток – 2013 ПРО ООН, п'ятірка лідерів за досліджуваним індексом сформувалася у складі Норвегії – 0,955, Австралії – 0,938, США – 0,937, Нідерландів – 0,921 та Німеччини – 0,920, а найгірші показники належать Нігеру та Демократичній Республіці Конго – по 0,304. Україні дісталось 78-ме місце, яке вона розділила з Македонією, випередила нас держава Перу з індексом 0,741, а позаду із числа країн Європи лишилися лише Молдова та Боснія і Герцеговина з індексами 0,660 та 0,735 відповідно [7].

Найвищий показник України – рівень освіти – завжди позитивно впливав на імідж країни, адже за світовим рейтингом грамотності ми знаходимося на 29-му місці, проте економічні показники, які визначають рівень життя населення (0,615 – Україна, для порівняння в нашої сусідки Білорусії – 0,723), негативно позначаються на індексі розвитку людського потенціалу, відкидаючи нашу державу в рейтингу до середньостатистичних показників латиноамериканських держав [7].

Сучасні досягнення України в міжнародному вимірі конкурентоспроможності економіки, рівня розвитку й особливо ефективності функціонування національної інноваційної системи є недостатніми для забезпечення сталого розвитку вітчизняної економіки, гарантованої національної безпеки, виходу в найближчій перспективі за рахунок економічного зростання на європейські стандарти життя українських громадян. Головна проблема полягає в тому, що результативність, якість функціонування і структура креативної частини національної інноваційної системи – сектора досліджень і розробок, освіти, винахідництва – не повною мірою відповідають потенційним потребам інтенсивного розвитку економіки [19].

Для ефективного розв'язання цієї проблеми необхідно виявити слабкі сторони і перепони, що гальмують такий розвиток, а також наявні переваги і потенційні можливості щодо здійснення узгоджених системних змін. Також необхідно вдосконалити зростання людського потенціалу в країні за рахунок підвищення його ролі в креативній економіці. Саме креативна економіка допоможе сприяти всебічному соціально-економічному розвитку України.

В умовах модернізаційних перетворень економіки боротьба за інновації з кожним роком загострюється. І саме людські ресурси направлені на створення та виробництво інновацій. Сьогоднішній рівень технологій уже такий високий, що потрібні не лише фізичні ресурси людей, але і їх інтелектуальний творчий потенціал. А це і є креативність – основний економічний ресурс майбутнього. Кожна людина тією або іншою мірою має творчі здібності, що дає можливість підвищувати розвиток людського потенціалу.

Сучасна економіка та суспільство в розвинених країнах усі більшою мірою стають креативними, їх головними продуктами є нові ідеї та інновації в різних сферах людської діяльності.

За даними доповіді ООН про креативну економіку «Розширення доріг місцевого

розвитку» (2013 р.), підготовленої ЮНЕСКО спільно з Програмою розвитку ООН (ПРООН), світовий товарообіг креативної продукції та послуг за останні 10 років більш ніж подвоївся і досяг рекордної суми в 624 млрд доларів США [17].

Поряд з економічними вигодами креативна економіка створює також нематеріальні цінності, які роблять важливий внесок до забезпечення стійкого розвитку, орієнтованого на людину. Креативність стає й основним джерелом економічної цінності. На зміну таким ресурсам, як земля, робоча сила, капітал як найбільш коштовний економічний ресурс приходить інтелектуальна власність. І головним інструментом тут виступає людський мозок. А креативність, як одна з його властивостей, допомагає добитися найкращих результатів. Креативна економіка як генератор робочих місць виконує важливу функцію в підвищенні добробуту суспільства, стимулює самоповагу в окремих людей і сприяє поліпшенню якості життя в цілому. Таким чином, людський потенціал та креативна економіка є взаємопов'язаними елементами. Отже, до основних чинників зростання креативної економіки можна віднести: інвестиції, інновації, людський потенціал, внутрішній попит.

Численні дослідження показують, що країни з високим рівнем людського потенціалу мають стабільне економічне зростання. Для забезпечення ефективного розвитку вітчизняної економіки надзвичайно важливими є питання оцінювання фактичного нагромадження людського капіталу та динаміки змін у зазначеному процесі на загальнодержавному рівні. Роль людського потенціалу в креативній економіці можна засвідчити через основні її ознаки:

- а) безперервний інноваційний розвиток, велика роль людського капіталу в інноваційному розвитку країни;
- б) інвестиції в нові товари, послуги, технології, в розвиток людського капіталу;
- в) велика частка наукоємної продукції у ВВП;
- г) конкуренція на основі інновацій;
- д) спеціалізація і кооперація у сфері інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів;
- е) створення комплексів виробництв тих, що мають міжгалузевий і глобальний характер;
- ж) високе наукоємне виробництво та високий рівень професійної підготовки працівників, захист об'єктів інтелектуальної власності [11].

Формування людського потенціалу й розвиток креативної економіки є завданням державної влади. При розробленні політичних заходів для сприяння розвитку креативної економіки необхідно враховувати те, що креативна економіка тісно пов'язана з економічною, суспільною, культурною, науково-технічною, екологічною та іншими сферами. Успішна координація міжсекторальних дій є ключовим фактором для формування довгострокової стратегії креативної економіки. Забезпечення ефективності роботи національних установ, системи нагляду і контролю, фінансової системи сприяє розквіту творчих індустрій та суміжних галузей, а особливо накопиченню людського капіталу й розвитку людського потенціалу країни.

Висновки. Отже, під людським потенціалом слід розуміти здатність, можливість, необхідність людей працювати в умовах модернізаційних процесів економіки, що базується на інформаційних та інтелектуальних технологіях.

Вплив глобалізації економіки обумовлює значні якісні зміни у формуванні й використанні людського потенціалу через креативність, який є двигуном зростання та джерелом підвищення конкурентоспроможності національних економік. Активізувати використання людського потенціалу можна шляхом ефективного управління розвитком людського капіталу, для чого необхідно в першу чергу забезпечити об'єктивність і надійність оцінювання розвитку людського потенціалу та створити систему якісного моніторингу наявного рівня і можливостей його розвитку.

Поряд із цим інноваційний розвиток національної економіки України спричиняє необхідність удосконалення людського інтелектуального потенціалу як сукупності творчих здібностей, знань та умінь індивідів і дає змогу використовувати новітні технології, засвоювати набуті й створювати нові знання, інформаційні блага на основі співробітництва, довіри для ефективного соціально-економічного розвитку країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бобух І.М. Економічна оцінка людського потенціалу України як елементу національного багатства / І.М. Бобух [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/.../10-Bobyh.pdf>
2. Богиня Д.П. Науково-практичні засади конкурентоспроможності людського потенціалу України: стан та шляхи формування в контексті інтеграційних процесів / Д.П. Богиня // Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Економічні науки. – 2007. – Т. 1, № 5. – С. 7 – 13
3. Геєць В.М. Наслідки демографічних викликів для економічного зростання та підвищення продуктивності праці В.М. Геєць [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docs.google.com>
4. Грішнова О.А. Людський розвиток: навч. посіб. / О.А. Грішнова – К.: КНЕУ, 2006. – 308 с.
5. Долішній М. Про людський потенціал економіки України [Текст] / М. Долішній // Економіка України. – 2006. – № 10. – С. 89.
6. Злупко С.М. Людський потенціал, зайнятість і соціальний захист населення в Україні: навч. посіб. / С.М. Злупко, Й.І. Радецький; ред.: М.М. Мартиняк; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л.: Вид. ЛНУ, 2001. – 192 с.
7. Індекс розвитку людського потенціалу 2013 (рейтинг України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/indeks-rozvitku-lyudskogo-potencialu-2013-reyting-ukrayini>
8. Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dniprograda.gov.ua/files/gumanitar-2020.pdf>
9. Концепція соціального розвитку України на 2013 – 2023 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gurt.org.ua/.../komment_kontseptsiyi_sotsrozvit
10. Креативна економіка. Форум в Москві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.creativecities.org.ua/uk/creative-economy/texts/?newsid=122>
11. Креативная экономика: сущность и основные понятия [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://samorazvitie.net/book/302-sovremennye-processy-v-razviva-yushhejsya-yekonomike-sbornik-nauchnyh-trudov-i-a-filippovoj/15-kreativnaya-yekonomika-sushhnost-i-osnovnye-ponyatiya.html>
12. Лабоцкий В.В. Управление знаниями: технологии, методы и средства представления, извлечения и измерения знаний: учеб. пособ. / В.В. Лабоцкий – М.: Высшая школа, 2006.
13. Лісогор Л.С. Конкурентність ринку праці: механізм реалізації: монографія / Л.С. Лісогор. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2005. – 168 с.
14. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки: колективна монографія / [Е.М. Лібанова, О.В. Макарова, І.О. Курило та ін.]; за ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2012. – 320 с.
15. Мотренко Т.В. Філософські та психологічні проблеми розвитку людського потенціалу в глобальному позиціонуванні України [Текст] / Т.В. Мотренко // Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук. пр.: в 5 т. / Нац. акад. пед. наук України. – Київ : Педагогічна думка, 2012. – Т. 2 : Психологія, вікова фізіологія та дефектологія. – С. 187 – 199.
16. Новікова О.Ф. Людський потенціал: механізми збереження та розвитку / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 2. – С. 50. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uap_2009_2_11.pdf
17. Организация Объединенных Наций по вопросам образования науки и культуры [Электронный ресурс] / Доклад о креативной экономике за 2013 год. – 2014. – Режим доступа: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/multimedia/hq/clt/pdf/creative-economy-report2013-key-recommendations.pdf>
18. Стефанишин О.В. Людський потенціал економіки України: монографія / О.В. Стефанишин. – Львів: Видавничий центр ЛНУ, 2006. – 315 с.
19. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Комітет з питань освіти і науки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/doccatalog/list?currDir=48718>
20. Шаульська Л.В. Управління людським та соціальним розвитком в регіонах України: колектив. монографія / Л.В. Шаульська, Я.Л. Полянська, М.А. Кримова, О.Ф. Новікова, О.І. Амоша та ін.; НАН України ІЕП. – Донецьк, 2010 – 564 с.
21. Чухно А.А. Інтелектуальний капітал: сутність, форми і закономірності розвитку / А.А. Чухно // Економіка України. – 2002. – № 11. – С. 48 – 55.

УДК 330.342

Скиба Сергій Анатолійович, здобувач. Чернігівський національний технологічний університет.
Роль людського потенціалу в креативній економіці. Розкрито сутність людського потенціалу та креативної економіки. Досліджено процеси взаємозв'язку розвитку креативності й конкурентоспроможності національної економіки. Окреслено основні проблеми формування

вітчизняного людського потенціалу на шляху модернізаційних перетворень у країні та проаналізовано індекс людського розвитку в Україні й світі. Визначено основні перспективи розвитку та поліпшення використання людського потенціалу з урахуванням сучасних реалій глобалізаційних процесів і їх впливу на показники й можливості людського розвитку. Доведено роль людського потенціалу в розвитку креативної економіки.

Ключові слова: людський потенціал, людський капітал, креативна економіка, модернізаційні перетворення, індекс людського розвитку.

УДК 330.342

Скиба Сергей Анатольевич, соискатель. Черниговский национальный технологический университет. **Роль человеческого потенциала в креативной экономике.** Раскрыта сущность человеческого потенциала и креативной экономики. Исследованы процессы взаимосвязи развития креативности и конкурентоспособности национальной экономики. Очерчены основные проблемы формирования отечественного человеческого потенциала на пути модернизационных превращений в стране, и проанализирован индекс человеческого развития в Украине и мире. Определены основные перспективы развития и улучшения использования человеческого потенциала с учетом современных реалий глобализационных процессов и их влияния на показатели и возможности человеческого развития. Доказана роль человеческого потенциала в развитии креативной экономики.

Ключевые слова: человеческий потенциал, человеческий капитал, креативная экономика, модернизационные превращения, индекс человеческого развития.

UDC 330.342

Skyba S.A., PhD applicant, Department of Theoretical and Applied Economics, Chernihiv National University of Technology. **Role of human potential in the creative economy.** The essence of human potential and creative economy is exposed in the article. The correlation processes of the creativity development and the national economy competitiveness has been studied. The basic problems of forming the national human potential on the way to modernization transformations to the country have been outlined, and the index of human development in Ukraine and in the world has been analyzed. The basic prospects of development and improvement of the human potential use are determined, taking into account the today's realities of globalization processes and their influence on the human development indexes and possibilities. The role of human potential influence on the creative economy development has been proved.

Key words: human potential, human capital, creative economy, modernization transformations, human development index.